

Länsstyrelsen
Västerbotten

Kulturhistoriska värdebeskrivningar över kyrkomiljöerna i Västerbottens län

Pite-Rönnskärs kapell, Skellefteå kommun, Västerbottens län

Kapellmiljön

Pite-Rönnskärs kapell är beläget på en ö i yttre delen av Kinnbäcksfjärden, ca 30 km söder om Piteå och ca 50 km nordost om Skellefteå. Den hör till Kinnbäckes by, som ligger 3 km bort på fastlandet. Kapellet har hört till fiskeläget och står på ett öppet klapperstensfält på öns sydostligaste spets, även kallad Kyrkudden. Avgränsande bogårdsmur saknas, liksom tillhörande begravningsplats. En lång träspång, utlagd på den steniga marken, leder fram till kapelldörren. Omkring 100 meter nordväst om kapellet ligger öns övriga bebyggelse tätt samlad. Den utgörs av en nedlagd fyrplats, lotsstation och knappt 30 fiskebodas. Yrkesfisket upphörde under 1960-talet och stugorna används idag för fritidsboende av ättlingar till fiskare, båtsmän, fyrpersonal och lotsmän som verkat på ön. I västra delen av bebyggelsen, intill det stora vita lotshuset, står en fristående klockbock.

Som fiskeläge är Pite-Rönnskär, tidigare kallat Rönnskär och dessförinnan Snödsjär, känt ända sedan 1500-talet. Tillgången på en skyddad hamn och många goda fiskegrund för strömming och sik gjorde ön till Piteå stads viktigaste fiskeplats. År 1677 omnämns för första gången att Pite-Rönnskär är lotsplats och att Kinnbäckes byamän var ålagda lotsplikt. År 1821 blev Pite-Rönnskär en lotsstation, och 1849 byggdes en lotsstuga på ön. Karaktäristiskt för miljön är dess Heidenstamsfyr i rödfärgat stål. Den flyttades hit från Sandhammaren i Skåne 1905 och förhöjdes till 37 meter. Den är därmed Sveriges högsta Heidenstamsfyr och landets näst högsta fyr överhuvudtaget (efter Långe Jan på Öland).

Kapellet

Kapellet är en enkel liggtimrad byggnad uppförd 1771 (enligt inskriptioner) av okänd byggmästare, men av allt att döma av fiskeborgare från Piteå stad. Kapellet är relativt högt, har rektangulär grundplan och står på en grund av klappersten. Sadeltaket har ett kort taksprång och hyvlad stickspåntäckning. Taket kröns i väster av en liten rektangulär klockhuv med spånklätt sadeltak. Stående rektangulära fönster indelade i sex rutor finns mot norr, söder och öster. Fasaden täcks av stående vitmålad lockpanel och knutlådor. Ingången är i väster med en fiskbensmönstrad vitmålad enkeldörr.

Fasaden var ursprungligen rödfärgad och taket krönt av spiror och flöjlar över båda gavelröstena. En uppmättningsritning från 1860 (av A. Gellerstedt) antyder listverk på fönstrens ovan- och undersidor. Vid en renovering 1934 fick kapellet ny panel och nya fönsternickerier. Panel, vindskivor, samt fönster och dörr vitmålad och taket lades om med nytt spån. Klockhuv över västra gavelröstet tillkom samtidigt, beroende på att avståndet till den gamla stapeln ansågs vara för långt. Spirorna på taket avlägsnades

senast då. I övrigt har inga yttre förändringar skett sedan 1934, enbart underhållsmässiga åtgärder som byte av spåntaket, fönsterrenovering och ommålning.

Ingången är i väster. Dörren är av stående brädor och har kvar sitt ursprungliga stocklås på insidan. Utsidans brädor är profilerade så att ett fiskbensmönster bildas. Interiören är mycket enkel, med omålade timmerväggar med inskriptioner från besökande fiskare. Ryggåstaket med grånade takbrädor har en synlignockås och sidoåsar av rundtimmer. Plankgolvet lagt i husets längdriktning har breda tiljor och är obehandlat. En rektangulär vitmålad altarpredikstol är placerad mitt för det östra fönstret, och har en låg blågråmålad knäfallsbänk framför. Ovanför fönstret hänger en stor altartavla från 1780. Den har profilerad ram och föreställer Kristus på korset. Ett mindre krucifix och en nummertavla i form av en griffeltavla finns på ömse sidor om fönstret. Bänkinredningen har en ålderdomlig karaktär. Den är omålade och enkel med platsbyggda gavlar i en golvstock, rakt ryggstöd och sittplanka. Fönster och fönsterfoder är tillsammans med ytterdörren vitmålad med linoljefärg.

Belysningen utgörs av två nedpendlade ljuskronor med vardera fyra armar för levande ljus och två mindre vägglampetter (1984). I främre delen står en liten tramporgel och i bakre delen av rummet hänger ett votivskepp, tillverkat av snickaren Bergsten. Där finns också två mindre tavlor, varav den ena är en kopia på en uppmätning av kapellet utförd 1860 av A. Gellerstedt. Inga kända invändiga ändringar har dokumenterats annat än tillkomsten av några inventarier. En av ljuskronorna tillkom på 1950-talet, lampetterna 1984. Ett av krucifixen snidades av kyrkoherde G. V. Strömgren 1954, det andra av systrarna Rothsten 1975. Altartavlan genomgick en konservering av Frithiof Erichsson 1970.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Pite-Rönnskär kapell är en god representant för det enkla fiskarkapellbyggandet efter Norrlandskusten, med månghundraåriga anor. Det praktiska behovet och fiskarbefolkningens säsongsbundenhet har styrt gestaltningen. Under vintern användes byggnaden i likhet med andra fiskarkapell för förvaring av fiskeredskap. Det finns ingenting som motsäger att det byggdes år 1771, en uppgift som hämtats från en inskription på ytterväggen (timmerväggen), sannolikt av fiskare från Piteå stad. Altartavlan av O. L. Sondell föreställande "Korsfästelsen" kan dateras till 1780. På ena innerväggen kan man dessutom tydligt utläsa årtal "1802". Till kapellet och inte minst klockbocken finns muntliga berättelser knutna. Prästen skall ha åkt dit två gånger om året och kallat till gudstjänst genom att ringa i klockan. Den kanske viktigaste funktionen för klockan gällde dock själva fisket – ingen fick lämna land förrän klockan klämtat. Nuvarande klockbock rekonstruerades efter en äldre förlaga 1995 och klockan köptes in samtidigt. Den äldre klockan sitter numera i klockhuven på kapellet. Den har inskriptionen "Denna klåcka tillhör Rönnskärs Fiskare Lägers Capell Och är Gjuten af P Norlund i Piteå år 1844".

Kapellet är välbevarat genom att volym och interiör bevarats och att byggnaden har undgått olämpliga tillägg sedan 1934 års renovering. Genom panel- och fönsterbytet 1934 är dock inte dess yttre i autentiskt skick. Vad som är känt har fasaden även varit brädfodrad på 1800-talet, men den var rödfärgad fram till renoveringen 1934, då panelen och fönstersnickerierna byttes ut och fasaden vitmålad. Den mest väsentliga yttre förändringen rör klockhuven över västra gavelröstet som uppfördes samtidigt.

Sådana klockhuvar finns på flera fiskarkapell i Norrbotten, men saknas på de övriga längs Västerbottenskusten. Tidigare kröntes taket, enligt en teckning, av två spiror med flöjlar över varje gavelröste. Den fiskbensmönstrade dörren syns på ett fotografi från 1928 och är sannolikt mycket äldre. Interiören är i stort oförändrad och känns mycket genuin med sina synliga stockvarv, inskriptioner och grånade takåsar. Bänkarna kan vara renoverade under 1900-talet, men gestaltningen tycks inte ha ändrats. Stilmässigt har kapellet, med sin enkla karaktär flera likheter med Bjuröklubbs kapell som är relativt högt och har en liknande altarpredikstol (även om detta kapell har genomgått något större förändringar). I mindre grad finns även likheter med kapellet på Snöan, som dock har lägre takresning.

Det kulturhistoriska värdet ligger i att byggnaden som helhet inte genomgått några större förändringar samt att kapellet utgör ett karaktärsfullt och miljömässigt viktigt inslag i Pite-Rönnskärs genuina fiskebebyggelse. Det är också länets äldsta bevarade fiskekapell på ursprunglig plats.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kapellmiljön och byggnaderna

- Pite-Rönnskärs kapell är en viktig representant för norrlandskustens enkla fiskarkapell, inte minst för att det ligger inom en välbevarad miljö med höga kulturhistoriska värden. Till kapellet finns minnen och berättelser knutna som återger dess funktion i samband med fisket, och hur livet levdes på Pite-Rönnskär förr.
- Kapellens timrade rektangulära huskropp och dörr är intakt från byggnadstiden 1771.
- Av inredningen är altarpredikstolen och altartavlan från 1780 värdefullast ur kulturhistoriskt synpunkt. Altarpredikstolar var relativt vanliga under 1800-talet, men idag finns endast en motsvarighet kvar i länet (Bjuröklubb).
- Det såpskurade brädgolvet, den enkla bänkinredningen och den spartanska karaktären bidrar särskilt mycket till upplevelsen av en 200-årig gudstjänstlokal som byggts av fiskarbönder.

Litteratur- och källförteckning

- Flodin, Barbro. *Kyrkobyggnader 1760–1860. Del 3. Övre Norrland*. Stockholm 1991.
- *Vård- och underhållsplanen för Pite-Rönnskär kapell*. Västerbottens museum 2005.
- www.pite-ronnskar.se

Inventeringsdatum: 2007 (Annika Lindberg)

Ansvar karaktäristik och bedömning: Annika Lindberg, Historiska Hus AB och Andreas Grahn, Länsstyrelsen Västerbotten. Texten fastställd i feb 2012.

Rapport: Annika Lindberg

Pite-Rönnskärs kapell, Skellefteå kommun, Västerbottens län

Kapellet ligger ett femtiotal meter från öns övriga bebyggelse, på en landtunga mot öster (gulmarkerad på kartbilden till vänster).

Ön Pite-Rönnskär ligger i yttersta havsbandet, utanför Kinnbäcks by i norra Västerbotten, strax söder om länsgränsen. Geografiskt hör Pite-Rönnskär till Skellefteå kommun, men kyrkligt till Piteå församling. Kartbild från Länsstyrelsens webbgis.

Den östliga och kala delen av skäret, där kapellet ligger, kallades tidigare Snödsjär som betyder kal eller steril. Västra delen är mer skogsklädd. Namnet Rönnskär skall ha uppkommit efter öns rönnbestånd. Äldre bild från www.kyrkokartan.se.

Pite-Rönnskärs kapell, Skellefteå kommun, Västerbottens län

Kapellet saknar fastighetsbeteckning, men står på mark ägd av Kinnbäcks samfällighet. Begravningsplats saknas. Foto 2003.

Exteriör mot sydost (vänster bild) och norr (höger bild) efter takomläggning 2007.

Kapellmiljön fotad från fyren 2007.

Nuvarande järnfyr uppfördes 1905. Den är ritad av fyrkonstruktör Nils Gustav von Heidenstam och stod tidigare på Sandhammar vid Skånekusten (1862).

Pite-Rönnskärs kapell, Skellefteå kommun, Västerbottens län

Spåntak och klockbock före restaurering (2003).

Fönstren är mittpostfönster med enkla bågar indelade i sex rutor (2007).

Interiör mot kor 2003.

Interiör mot ingång i öster 2003.

Tramporgel i koret, 2007.

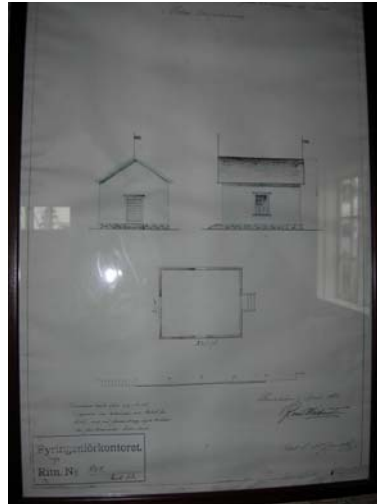

Exempel på äldre namnteckningar gjorda med rödkrita, foto 2003.

Pite-Rönnskärs kapell, Skellefteå kommun, Västerbottens län

Den öppna bänkinredningen och altarpredikstolen. Foton: Mattias Burman/Västerbottens museum, 2003.

Altartavlan från 1780 (Foto: Mattias Burman/Västerbottens museum 2003), kopia av uppmåtningsritning av A. Gellerstedt 1860 och dörrens utsida (2007).

Närbilder på det såpskurade golvet och bänkgavlarnas montering i golvstock och vägg (2007).